

04/2p = ботлу
М 917
С 16779

КИНАТ МУСУКАЕВА

ЭРТДЕН ЧЫКЪДА

САКИНАТ МУСУҚАЕВА

ЭРТДЕН ЧЫКЪДА

БҒҒ 913

НАЗМУЛА

«ЭЛЬБРУС» КИТАП БАСМА
НАЛЬЧИК. 1988

Каб.-Балк. республиканская науч-
ная библиотека им. К. Крутевой
г. Нальчик, ул. Ногмова № 42

С (Балт) 2
М917

Редактору С. М. Моттаева

М $\frac{4803010000-100}{\text{м}/25(03)-88}$ 55-88

ISBN 5-7680-0109-3

© «Эльбрус» китап басма, 1988

ЖЕТИП КЕЛЕДИ ЭРТДЕНЛИК

Жарсыу, кьууанч да этерик
Жаратылгъан жанла,
Жетип келеди эртденлик,
Жол беригиз анга!

Ол ийнанады: адамны
Жюрек оту барда,
Келлик кьышланы кьадалып
Агъартырла кьарла.

Жазла жыйрыкъ кийдирирле
Жалан тереклеге,
Жайла кюнню кюдюрюрле
Къаштуй чегетледе.

Къачла солуу келтирирле
Арып тургъан жерге,
Кьарлы кьышны келирине
Къучакъларын кере.

Тынчлыкъ, саулукъ да келтирлик
Жаратылгъан жанла,
Жетип келеди эртденлик,
Жол беригиз анга!

УШАҚЪ

Жашил агъач
шыбырдайды,
Кырдык
анга тынгылайды.
Дунияда
тынчлыкъ жогъун,
Сау тургъанлай
уруш огъу —
Ол айтады,
шош айтады,
Жангыдан
анга къайтады.

Кырдык
эртдеден сюеди,
Кырдык
эртдеден кюеди:
«Жашил тилни
жашиллиги,
Аны желде
женгиллиги
Уруш отдан
сакълансынла,
Жашиллей
къалып къалсынла!» —
Деп жерден,
кёкден тилейди,
Ол да
мамырлыкъ излейди.

МЕН КЕТЕМЕ

«Мен сени
кыйнагъанмы этеме?
Жарсытханмы этеме
бирде? —
Мен сени солутурма,
кетеме,
Мен кетеме,
кетгенча жерге,
Жарсыуунг да
кетсин биргеме.
Мен аны элтирге
кюч табарма.
Тапмасам да...
Андан тау кьаларма.

Ол тауну артында
насыбым да,
Ол тауну артында
асылым да
Кьалдыла, кьалдыла
деп жилярма,
Ол кетген насыпны
мен сыйларма.
Хар кюнню, кечени да
санарма,
Ечюлмез отда кеп танг
жанарма.
«Бир кюнде оюлур да
тауум,
Тюрленир, тюрленир
жашауум!» —

Чапракъны
                                жерге тюшгени,
Қышыны
                                тауладан аугъаны,
Акъ кърны
                                сабыр жаугъаны... —
Бу затла
                                бары да —
  саугъа,
Излейдиле аны
                                саула.

Тау журтугъузгъа
жашла туугъанда,
Санай болурла
атларын...

Алай болса да,
мёлек тьююлме,
Элтме мени
жаннетинге. —
Бирде кьюуанчма,
бирде уа кюйме,
Жашауну бар
адетинде.

МУДАХ ШОШЛУКЪДА

Мудах шошлукъда,
сени эскере...

Ечюлдю
жарыкъ ышару.
Келдим тюшюнге
шо ненча кере,
Тюшюнге уа
жокъ ышану.

Жокъду ышану
къыйын кечеде,
Жокъду ышану
жазынга,
Кесим къалайым
къайгъы ичинде,
Сууукъ юйде
от тамыза.

Къалайым,
къышым эс жыйгъынчыннга,
Акъ хапуларын
саната,
Къалайым, жазым
ышаргъынчыннга,
Тейри къылычын
сайлата...

Сени эскере,
сени эскере,

Ечюлюп кетди,
ышарыу.
Болдум тюшюнгде
шо ненча кере,
Тюнюнге уа —
жокъ ышаныу.

АЛЫП КЕТГЕНСЕ

Саулайын бар кѳууанчымы
Алып кетгенсе биргенге,
Мудах эте жубанчынгы,
Айып салмам сен сѳйгеннге.

Мени узакъ жолларымы
Сени кюнѳнг жарытханда,
Кѳышда сууукъ кѳолларымы
Кѳол жылыуунг жылытханда,

Насыпдан юлюш алгѳаннга
Санап тургѳанма кесими,
Бюгѳн а, жангыз кѳалгѳанда,
Мен сагѳайтама эсими...

Кѳп огѳурлу умутуму
Алып кетгенсе биргенге,
Мен, ол затланы унутуп,
Кѳалай чыгѳайым эртденнге?!

Кѳайдан келгенди жарсыуум,
Кѳайсы желни толкѳунунда?
Анга болур эсе асыу —
Келир жангы кюн кѳѳйнунда.

Эркинлик,
                  тюшгенле тузакъгъа.
Ашыгъама санга,
                                  ашыкъгъанча
Шорхала
                  белгисиз узакъгъа.

Б-К-Т-91-2

ШОШЛУКЪ

Сакъ жырларым жүрегимде къала,
Учалмайын къанат алып жерден,
Сенсиз мен къалай жашарма, къалай,
Къалай болурма сенсиз тѣзерге?

Бюгюн мен, сенсиз къалып, акъырын
Хапар айтама санга сенсизлей,
Сенсиз кечени болмай ахыры,
Турама мен излей, сени излей.

Тынгылайма — сау аламда шошлукъ.
Сейир шошлукъ, терезеден къарай...
Санга элтир къайда жыяу жолчукъ, —
Турады ол, жүрегими тарай.

Жангызла да бир кѣп умутланы
Элтедиле жангыз жанларында.
Кюч тампадым аны унутургъа,
Бир кечени сенсиз къалгъанымда.

Бир кѣп сагъышланы иелери
Болуп келедиле ала жерде.
Алай... узун, узун кечелери,
Кюч жокъ аны, аны ѳнчелерге.

Тынгылайма. Сау аламда шошлукъ...

ТЫНГЫСЫЗ АУАЗ

Танг жарый
                    башларгъа,
Учунду танг жулдуз.
Кечеги сагъышын
Ашырады саусуз.

Эртденни умутла
Келтире келиую
Жангыдан туудура
Жашаугъа термилиу.

Шош келеди, аны
Ийнакълай, танг аяз,
Къулакъгъа чалына
Тынгысыз бир ауаз:

«Балала абынып,
Саулайын ёлгенле!
О, ачы къабырны
Сууугъун кёргенле!»

Къошма сен алагъа
Бу жарлы жанымы,
Ол кюйген талагъа
Ушатыр тангымы.

Кёлсюз болма, жаша!
Барды, барды сайлау:
Ма сени аллынгда —
Не ёлюм, не жашау...»

Уянды эртденлик,
Эрите шошлукъну.
Къууанчлы, ёхтемли —
Жашаугъа къошулуу!

КЕЧЕГИ ТАУЛАДА

Мараучу —
                                  мараргъа,
Къараучу —
                                  къараргъа.
Ай а бош
                                  сагъышда
Таулагъа
                                  айлана.
Къойчу къош
                                  башына
Ол чыкъгъанды.
                                  Майна!
Къозула
                                  макъыра,
Созула
                                  акъ къырла...
Къарангы
                                  бийледи,
Аллынгы
                                  кёр энди...
Ай керти да
                                  букъду,
Ма жарытмай
                                  жукъну.
Къойчула
                                  ырахат
Жатарла,
                                  жукъларла.
Тойчула,
                                  танг ата,

Юйлерин
                  жокъларла.
Къош парий
                  юйренип
Ырахат
                  къошуна,
Акъ дарий
                  туйрелип
Къырланы
                  башына.
Узакъда
                  жулдузла
Уялта
                  кечени,
Суусапдан
                  бузлагъан
Айранны
                  ичдиле.
Къамагъан
                  тишлерин
Жапдыла,
                  ачдыла.
Ол таша
                  ишлери
Кёллерин
                  ачдыра.
Къош парий
                  сагъышлы
Къарады
                  бийикге,
Ол хыли
                  ишлерин
Сезмегенча
                  эте.
Ырахат
                  къошунда

АЛЫП КЕЛ

Ол узакъ кечени
  тынчлыкъсыз шошлугъун
Алып кел арыгъан кюнюме,
Сакъ сѣзюнг болушсун,
  акъ сѣзюнг болушсун,
Эс тапдыр кезиулю кюйюме.

Ол узакъ кечени
  ажашмаз жарыгъын
Алып кир къарангы юйюме,
Дуния кенгинде
  жарыкъны барлыгъын
Билдирсин ол ачы кюнюмде.

Ол узакъ кечени
  акъкъанат умутун
Алып кел мен кѣлсюз болгъанда,
Къайгъыны, жарсыуну да
  бирден унутуп
Мен чыгъарча жангы тангыма.

Ол узакъ кечени
  таркъаймаз жылыуун
Алып кел шургулу сагъатда.
Апчытмазча мени
  кюз арты сууугъу,
Гюллени акъ кырпакъ къакъгъанда.

Ол узакъ кечени
  мен суйген шошлугъун

Алып кел керекли кюнюмде.
Сакъ жанынг болушсун,
акъ жанынг болушсун,
Болушсун кезиулю кюйюмде.

ТАУРУХЛАРЫ КЕПДЮ ТЕНГИЗЛЕНИ

Мудах кечени тенгиз тауушу
Сени юсюнгден айтханча жырын,
Узакъ болуп Малкъарны аууушу,
Узун кече кёрюнеди кыйын.

Таурухлары кепдю тенгизлени
Эртдеден дауурлудула ала...
Бийик толкъунланы тизгинлери
Жазуу эте турадыла анда.

Жазуу эте... Мен анга айтайым
Сени юсюнгден бюгече хапар,
Жылы сёзюмю кьатлагъан сайын
Толкъунлары суу жагъагъа жата.

Бираз сууукъ кёрюнсе да тенгиз,
Адам халны ангыламаз кибик,
Туралмайды, болалмайды тенгиз,
Аны да кеп умутлары — бийик.

Экибиз да бюгече акъырын
Сени юсюнгден айтабыз хапар,
Бола болмаз умутну ахыры —
Жангы тангым умут бла атар.

Сууукъ тенгиз жылы жырын айта,
Толкъунлары эте анга эжиу,
Кеслерин жагъагъа туюе, кыйта
Ёмюрледен бери кезиу-кезиу.

Чал башларын сабыр-сабыр чайкъай,
Сау дунияны билгенча ич сырын,
Ныгъышда олтургъан таулу къартла
Тартхан кибик, тарта эски жырын.

Таурухлары кѣпдю тенгизлени.

МЕН САНГА ТИЛЕДИМ

Бир ачы узала
Жашауну жоругъу,
(Кёлкъалдым кёп анга)
Бир сейир къоркъутду.

Къоркъутду къызгъанып
Сендеги жылыуну,
Уята тангымы
Ол ачы базыныу.

Сау кюнню тиледим
Мен сени жанынга
Насыпны бийигин,
Тюзлюкге табына.

Тиледим мен санга
Жашауну ариуун,
Сен чыгъарча тангнга
Кёбейип къарыуунг.

...Ким эсе да мени
Сагъайтды, шыбырдай,
Сау кюнюнг кетгенин
Ма сени жашаудан.

Мен сейир жиядым
Шош ингир жетгенде,
Ийнаналмай къалдым,
Кёлсюзлюк этгенлей.

Сау кече тиледим
Мен сени жанынга,
Насыпны бийигин,
Къадаргъа табына.

Ачыуум башлады
жюрекден юзюлюп.

Мен сени кыйнадым,
алай кеп кыйнадым,
Башлагъынчы жаным
жангыдан ийнанып.

ЖАРСЫУ

Жарсыулу жол кибик,
бу кьадарым
Бир солутмай,
бир тынчайтмай кьойду.
Ненча келди
кесими алдарым, —
Ол умутну
заман кеси жойду.

Кесим айтхан
асыулу ётюрюк
Болмаз,
болмаз себеп дуняда.
Алай...
умутларымы ёлтюрюп,
Турурма мен
нелеге тыяна?!

Кёлюм — ачыкъ,
кесим жазыкъ болуп,
Къалай ачы кёрюндю
эртденим,
Жашау жюгюм
жарсыуладан толуп,
Чарсха кетди
башха зат этгеним.

АДАМЛЫҚЪ КЮЧЮ

Ачыуланма манга, ачыуланма,
Сен къарама манга ёпкелей,
Мен адамма, адамма, адамма,
Элталырма манга жетгенин.

Бушууда, жарсыуда, ишексизме,
Ачытады бютюн жангызлыкъ.
Бир кесек, бир кесек кечиксем да,
Келейим жашауда тапсыкълы.

Келейим къайгъылы, тынчлыкъсыз да,
Юлеше кюнлени жылыуун,
Тыянчакъ болайым, ыйлыкъсынмай.
О негеди жансыз ыйлыгъыу?!

Кимибиз келалды, къыш, жазны да
Билгенлей, заманны ёнчелей.
Жазыкъсынма манга, жазыкъсынма,
Жазыкъсынма манга ёхчеге.

Мен кесим кёп кере ачыгъанма,
Къатымда болдула адамла.
Ма андан, къайгъыла апчыталмай,
Жангыдан мен барама алгъа.

Ол затла эсимден къачсала уа,
Къалайгъа къадарым келтирир?
Шо тейри эшикле ачылса да,
Неди мен жашаудан элтирик?

Жанайым, кюейим, эрийим да,
Жашаугъа бир кесек төлейим.
Сейирсинме манга, сейирсинме, —
Аз туююлдю андан кёргеним.

Ненча кюн, не кече... О санама,
Сен санама артыкъ такъыйкъа,
Мен таза сезимге алданама,
Кесимден къачаргъа ыйлыгъа.

Къачып а?! Адепге сыйыналмай,
Ол артыкъ такъыйкъа ючюннге.
О сынатма, жашау, сен сынатма, —
Ийнанама сыйлы кючюннге.

Жылыуум, ийнагъым таркъаймазча
Къарыу бер, огъурлу къадарым.
Жашауум а кёрюнмесин азча —
Бизыма жангыдан къарадым.

Кесимден кызгъана, кюч сакълайма.
Ол болур бирлеге керекли.
«Эрикди!» — деп эштсенг а, ийнанма,
Жашаудан ким да нек эригир?!

Ачууланма манга, ачууланма,
Къадарны кыйынын сайладым.
Мен адамма, адамма, анданмы
Адамлыкъ кючюне ийнандым?

МУДАХЛЫКЪ

Нек мудахды жаным,
Жаралы таш кибики?
Жыгъылдымы тангым,
Да келалмай бийик?

Ол кетдими батып,
Жюрекни сууута,
Ажашдымы насып,
Манга жол унута?

Ачы желми жетди
Кюйдюре, кюйдюре,
Жангыдан кийире
Жан эски кюйлеге?

Къар юзюкмю тюшдю
Умутлу жоллагъа,
Кюн эталмай тюшню
Мен жоюп къойгъанда?

Барысы да была —
Жердеги ачыула,
Хар атхан танг бла
Бирлени ачыта.

Мен да — жер адамы
Жарсыдым алагъа,
Изледим дарманын
Кёп жюрек жарагъа.

* * *

Эртденлик,
ышара келип,
Мудах болгъанча
бир чакъда,
Жюрегим,
ийнана келип,
Эрип къалгъанча
бу къачда, —
Кёлсюз
болдум,
Ётсюз
болдум,
Къыйын болду
жолум,
Жарсыуумдан
толуп,
Умутуму
жоюп,
Муратсызлай
къоюп.
Ангылаялмады мени
эртден,
Кёп кереледе
умутлу этген,
Ахшы къууум бла бирге
жетген,
Къанатларында
жырымы элтген,
Ангылаялмады мени
жауун,

Бери жетген
                                ауушладан аууп,
Узун этген чачларымы
                                жаууп,
Таза этген жүрегими
                                жуууп.
Алып кетген сабийликни
                                кыуууп,
Ангылаялмады мени
                                жазым,
Анам терекле орнатды,
                                кызып,
Аланы жашауга этди
                                казыр,
Кесини уа андан кыалды
                                азы.
Алай азы кыалды
                                жашауундан,
Жер башында ашындан,
                                сууундан,
Умутларындан,
                                жарсыуларындан,
Кыууанчларындан,
                                ачыуларындан.
Алай азы кыалды
                                акъ тангладан,
Жүрегине умут
                                салганладан,
Сабыр-сабыр келген
                                ингирледен,
Кюнню жүгюн элте
                                билгенледен...
Алай азы кыалды
                                жашауундан...

* * *

Кёк кюкюрейди, —
Огъурсуз адам
                                кюлген кибик,
Кёкню,
                        жерни,
                                тереклени
Шибиягъа
                                туйген кибик.

Жиляйдыла
                                жауун тамычыла,
Жарсыйдыла,
                                ачыйдыла
  ала,

Ачы тие
                                кырдыклагъа,
Ачы тие
                                тырхыклагъа,
Жара сала
                                тереклеге,
Жарсый баргъан
                                череклеге.

Алай ачы тийди жерге
  жауун,
Айтхан кибик эртдегили
  дауун.
Не кыйынлыкъ сынай келди
  кеси,
Тас этгинчи,
                                жерге кирип, эсин.

УМУТ

Умутданмы кѣуралып келди
жашау?!

Жюрек уллу —
анда умут бар эсе.

О, мен кѣалай ачы этерме
дау,

Ансыз манга
бир жыл,
бир кюн бар эсе,

Не этгин да,
жашау ансыз тар эсе,

Не этгин да,
жазым ансыз кѣар эсе,

Не этгин да,
жолум ансыз жар эсе?!

СЕНИ САҚЪЛАЙ

Сени сакълай, женгил жүгюм ауур
Болгъунчуннга, келип турдум жолда.
Кесим жангыз, — жүрегими дауу,
Эртденими, ингирими жоя.

«Умутума къанат берир кюч жокъ,
Мындан ары баралмайма, баям, —
Жүрегиме, умутума да, окъ
Тийген кибик, ачытдыла тамам».

«Ол жарагъа болады бир мадар, —
Дейди манга жапсаргъан ауазынг, —
Ким биледи, анга бир зат жарар,
Жаз келтирир тангны акъ аязы».

...Умутсузну кюню алай ачы,
Эртденлери — къаппа-къарангы.
Бу дуниядан узакълагъа къачып,
Сау этейим къайда жарамы?!

Сен жашагъан аламны юсюнден
Къалай кетгин умутуму алып.
Башха жерни желлери, кючсюне,
Къарарламы, ол кетгенде жанып.

Жанып кетсе умут жүрегимде,
Жашил жерге термилиу жунчутуп
Ишек да жокъ мени кюериме,
Тюзню, Терсни — Жашауну унутуп.

ЖАШАЙДЫ БИР СЕЗИМ

Жюрегимде
                    къалып,
Тынчлыгъымы
                    алып,
Жашайды бир
                    сезим,
Анга даучу —
                    кесим.

Кесим анга
                    даучу,
Кесим да —
                    сылтаучу,
Жибермейинн
                    узакъ,
Болдум анга
                    тузакъ.

Къалсын, дедим,
                    кеси,
Болуп
                    эскермеси
Мени
                    сюйгеними,
Сюе
                    билгеними.

Айтдым, болсун
                    кеси
Шагъатсыз
                    иеси

Мени
кюйгеними,
Кюе
билгеними.

Болсун, дедим,
кеси
Керти
терсиймези
Мени
умутуму,
Къалмай
унутулуп.

Къалсын,
болуп жыры
Мени
эртденими,
Къалсын,
болуп кыры
Жашау
бийигими.

Тапмай анга
чурум,
Болсун, дедим,
журу
Бийик
чынгылланы,
Жюрек сакълар
аны.

Кесим анга —
даучу,
Кесим да —
сылтаучу...

ҚЪАЙЫН ТЕРЕҚЛИ ТАЛАДА

Сен бир алаMAT кёрюндюнґ
Қъайын терекли талада.
Айтыр сёзюм а сёгюлдю,
Сёгюлюп кетди, уяла.

Изледим сёзню башхасын
Тёзюмлюгюнґе асыугъа,
Тереннґе букъгъан тасхамы
Ача къууанчха, жарсыугъа...

Атайым, дедим, атынга
Бек сыйлы жулдузну атын,
Бийик кёкню узагъындан
Қъарарча жарыкъ сыфатынг.

Алай, булутла кюзюмде
Чууакъ кёгюмю жапсала,
Умутла, жетмей, юзюле,
Мени кимле жапсарырла.

Этейим, дедим, кюннґе тенґ,
Келтир, деп, танґны таулагъа.
Алай ингирге болдум сел, —
Жангызлыкъ кече къаугъалы.

Булутлу кёкню тазалай,
Тири жауунла жетгенде,
Тейри кылычны жазыма
Саугъагъа кёюп кетдиле.

Сейир этдире бар нюрю,
Биягъы жүрек терилди,
Тейри кылыч а, кючсюнюп,
Кёккъанат кёкде керилди.

Тюрсюнлю бети ышара,
Къууанчлы жерге къарады,
Эл кыйырда агъачланы
Жашил чачларын тарады.

Алай, санга тенг этерге...
Ол да заманны ийнагъы.
Зорлукъ этгенча тёзюмге.
Жүрек жангыдан къайгъылы.

Излейим, алай... Да аны
Неси керекди былайда?! —
Сен бир алапат кёрюндюнг
Къайын терекли талада.

ЖОЛУМ

Алай ачыкъ жүрегинги жулдузу!
Ол жарыкъгъа мен учама къуру да.
Бизни бирге эталмагъан жазыуну
Мен болгъанма тилекчиси, къулу да.

Тилек этип, мен къадардан тиледим,
Санга элтир ызны таймай изледим.
Бирде таба, бирде тас эте жолну,
Ажашдырдым бизни бир этер тойну.

Мен, къул болуп, бийиклеге табындым,
Табыныуда, жууап излей, абындым.
Да къалмадым жол жанында жыгъылып,
Къадарымы ол затындан ыйлыгъып.

Жюрек бла мен кенгешге къатышдым,
Ол кенгешде сени болду алгъышым.
Тас этмезге кюрешдим ийнаныуну, —
Олду берген жашар ючюн къарыуну.

Сезимими мен кюн этип сюелдим,
Кюйсем, дедим, андан болсун кюерим.
Ол жылытды жүрегими ёмюрге,
Къоймады ол, къоймады ол ёлюрге.

Жашаууму акъ жазларын ашыра,
Санга тюбер эртдениме ашыгъа
Жюрегимде элтип барама умут
Ансыз болсам, жүрегим къалыр суууп.

Алай сөйдюм жүрегинги жулдузун,
Ол жарыкыгъа кыуру учуп турлукъма.
Баргъан жолум болса да кысха, узун,
Мен санга деп жаратылгъан буйрукъма.

ҚЪУУАНЧ

Қъууанчданмы жаратылдыла
кюнле?!
Мен санга тубедим!
Алай сейирлик —
Табийгъатда жер да,
кёк да
тенг кюле,
Алай жаратылды
хар бир эртденлик.

Алай жаратылды
хар бир эртденлик,
Сенлей
къарамын бургъанча кюн манга.
Дуниягъа неди
мени этгеним,
Жыр,
къанат да
берирча манга тангла?!

Алада
сени эштеме сёзюнгю,
Ол, кесингча,
эсгертеди насыпны.
Ёмюрлеге жетер
мени тёзюмюм,
Сен къатымда болсанг,
мени асылым.

Қъууанчданмы жаратылгъанды
жашау?!

Ингир,
эртден,
бир бирлерин тынчайта,
Жаным
этмей бир такъыйкъама да
дау,
Шош турады
къууанчыма жыр айта.

ЖАЗ КЕЛТИРДИНГ

Жаз келтирдинг жүрекке,
Сени кяалай суймейим!
Жырларынг кюуанч бюрке,
Ол кюуанчда кюейим.

Сен терек болсанг, анга
Болайым, деп, чапыракъ.
Сен эртден болсанг, анда
Болайым, деп, кюн тыякъ.

Сен жауун болсанг, анда
Болайым, деп, кек кырдык.
Кюшулур ючюн санга,
Жюрегим болурча чыкъ.

Сен болсанг бийикде кюн,
Болайым, деп, кепюрюнг,
Сен болсанг а жерде гюл,
Мен болайым екюлюнг.

Сен болалсанг сабыр суу,
Болайым, деп, тал терек,
Этеклерими жууа
Сен турурча хар эртден.

Сен кек болсанг, кяарылгъач
Болун, учайым санга.
Сен болсанг а кек агъач,
Тамыр болайым анга.

Сен жыр болсанг, ариу жыр,
Болайым анга макъам.
Қъабыр болсанг, анга сын
Болайым ол кюн тамам.

КЕЛЕЙИМ САНГА

Гюллени
шыбырдауларын
Эшип чачыма,
Жюрекни
эски дауларын
Узакъ къачыра,
Гюллю болуп,
Кюнлю болуп,
Келейим санга,
Гюллеримде,
Кюлеримде
Ойнай акъ тангла.

Тейри кылычны
алгъышын
Салып жюрекге,
Жазларымы
акъ сагъышын
Анга тюйрелте,
Нюрлю болуп,
Жырлы болуп,
Келейим санга,
Алгъышымда,
Сагъышымда
Жашай акъ жазла.

МЕНИ АРИУ ЧУУАКЪ КЕЗЛЮМ

I

Жаланды, жаланды, жаным...

Жаланды,
          жаланды
                  жаным,
Мудахды,
          мутхузду
                  тангым.

Сен чыкъмай къалдың бу тангнга,
Къууанмай жазгъа, жылыугъа,
Ышармайын акъ таулагъа,
Эртден аладан аугъанда...

О, къаллай, сейир саугъала
Атайды жашау саулагъа!

Сен кёрмединг тал терекни
Суугъа ийгенин этегин.
Анда жуууна да, ойнай,
Кюннге, таулагъа да къарай,
Ол аллай ариу ийнарла
Тагъады, жазгъа ийнана.
Ол аллай ариу пазмула
Айтады — жырлача ала —
Ариу макъамы да болгъан,
Ариу оюмдан да толгъан!

Сен эштмей къалдың. Аланы
Жутар шошлугъу жагъаны.

II

Сен эштмей кьалдынг алаңы

Ариу чакъгъаны шапталны
Мени жангыдан алдады.

Кюнлю булутла жатханлай,
Кюнлю гюлменди жапханлай!

Тойда, малкъарлы келинни
«Юйге кийирген» ингирде,
Ма быллай ариу жабыула
Атхан эдиле баш аугъа...
Ма быллай ариу жабыула.
Бергенча жазла саугъагъа, —
Сютден да, гюлден да болгъан,
Жырдан, назмудан да толгъан.

Жайгъы кюн бергенча анга,
Алып бийикден, къол аула,
Кюнню тюз кесича ала —
Жарыкъ да, жылыу да жая...

Санга айтыргъа ол затны
Тангым ашыкъды да, атды.
Алай...
Эртден сёзюмде ол затла
Айтылмагъанлай кьалдыла.

Сен эштмей кьалдынг алаңы —
Санга айтылыр жырланы...

Ол энди келлик танглада
Ала кимлени сакъларла?
...Жырланмай кьалгъан акъ жырма
Болуп кьалырламы сынла?..

(Атсыз, иесиз да сезим!
Сени мен элтирме кесим.
Тюбөмөсөм да мен анга —
Ол сен жырланырча тангнга,
Къоймазма сени женгерге
Ма бюгюн къара сезимге...

Берирме сени балама —
Андады дарман жарама.

Жалан да кюеди жаным,
Жалан да жарсыйды тангым
Сени анама берирге,
Сени анамда кёрюрге
Да жокъду онгум ёмюрге —
Анам хорлатды ёлюмге.)

III

Ана тилинг — алай бийик...

Сен малкъар сёзню жылыуун,
Сен малкъар сёзню ариуун
Бизге атап келген адам —
Мени чууакъ кёзлю анам,
Къалай сюйдюнг тилибизни,
Жерибизни, элибизни! —
Тили сауну халкъы да сау,
Жыры, сыры да болма шау.

Алай сюйдюнг сен Къайсынны, —
Халкъ суюмеклик — аны сыны —
Анагъа этген фикирин,
Анда кёре игилигин,
Анда кёре халаллыгъын,
Сабырлыгъын, жаланлыгъын.
Жерни суюгенинден аны
Биле тазалыгъын жаны.

Ол аналагъа кѣк тенгли.
Ол тиширыугъа кѣк кенгли
Бир ариу сѣз айта билген
Айта билди бек игиден.

Ананы суюгени аны
Тюйюл эсе да бек жангы,
Ол аны айталды сейир,
Сукъланырча анга Тейри.

Бу эски жерни юсюнде
Аны сезимлик кючюне
Сен да алгъышынгы этдинг,
Аны бийик тутуп элтдинг.

Сен поэзияда, жазда,
Табалгъан бир кибик ызла,
Алагъа бирча къууанган,
Сейир эдинг, сейир адам.

Ариулукъгъа кѣз ачдыргъан
Жарсыуну узакъ къачыргъан,
Ана тилинг алай бийик —
Игиликни сыны кибик!

IV

Сен да болдунг аны къызы...

Не зат жетди ийнашыугъа? —
Хорлатмады ол ачыугъа!
Ол чыгъарды жангы тангнга, —
Алгъыш анга, алгъыш анга!
Эртде... саула ёлгенлеге
Сукъланган кюнле келгенде...
Сен да болдунг халкъдан бири.
Ол болгъанлай болсанг — иги.

СЕН САҚЪЛА

Сен сакъла, сакъла мени бирде,
Кюзгю жауун жаугъан ингирде.

Шош кирirme жылы юйюнге,
Тынгылатмай кюзню кюйюне.

Уятырма эскериулени,
Сени бирде бийлегенлени.

Жарытырма ала кёзлени,
Сен къатларча эртде сёзлени.

Не унутулуп кетгенлени,
Не къайытып, жаш этгенлени.

Тейри къылычны оёзсюз жырын
Излербиз кёкде, ызлай ызын.

Сабий болуп, къумда чабышдыкъ,
Тирнек эте, болдукъ сагъышлы.

Кюлмедик бир кюнде хузумгъа,
Аны жанын, кёлюн буздура,

Кийдирмедик таж жараусузгъа,
Аны кимден да иги суна.

Этмедик учуз къыйышлыкъны,
Къолдан келмегенде, ыйлыгъып.

Азап чекдирмедик жангызгъа —
Жангыз кеси отун тамыза.

Жан аурутдукъ къарыусузлагъа,
Билеклик эталсакъ арада.

Чакъырдыкъ дуняны шагъатха,
Терслик къара дегенде акъгъа.

Минмедик жалгъауну атына,
Бармадыкъ аманны къатына.

Халал антланы иелери
Болдукъ, сурланы эте кери...

Сен сакъла, сакъла мени бирде...

ИЗЛЕП КЕЛЕДИ ЖАНЫМ ЖУУАП

Къанмагъанча бу жер
суусапдан,
Къанмай къалды жаным
жууапдан.

Непча кюнню,
кечени,
айны,

Непча къышны,
жазланы,
жайны

Излеп келеди жырым
жууап,
Берчи анга, жаным,
бир суусап,
Берчи, жаным, анга
къанатла:

Насыплыла —
жыры азатла.

Болчу, жаным,
бол анга асыу,
Ол болурча
акъкъанат
жазыу.

КЪАР

Къууандыла къаргъа
къаргъала:
«Къар жауады!
Къар!
Къара къаргъа!»

Сау дуня
акъдан акъ бола,
Акъ къууанчдан
дуня тола.
Къызчыкъ кеси,
чанасы да — акъ,
Кёк тайчыкъны жалкъасы да —
акъ.
Жашчыкъны кючюкчюгю да —
акъ,
Кючюкчюкню юйчюгю да —
акъ.
Акъ жыйрыкъла кийип
терекле,
Ёзенле да кийип
кёлекле.
Келинчик да кысып
акъ жаурукъ.
Кыыш нени да акъ этди,
жаууп.
Жалан да акъ къарда
къаргъала
Болдула бютюн да
къап-къара.

БЮГЮН

Къалай чууакъды бюгюн кѣк!
Къалай ариуду кюн! —
Къууанч, алгъыш да бирча кѣп,
Унутулгъанды кюй.

Ачымай бир деп бир адам
Уллу дуняда,
Жилятмай бюгюнде анам,
Тургъанча къатымда,
Чууакъды, акъды эртденим,
Алай жарыкъ, ачыкъ! —
Келеди бюгюн кетерим
Умутума къачып.

ШО БИРДЕ.

Шо бирде
мен суюгенми этгенме? —
Эртдени
уятды
сорууум.
Мен, жууап да излемей,
кетеме,
Танг кеси билдирир
жоругъун.

Мен сенден бир кюйгенме,
кюйгенме,
Да ийпанмай
жерде жашаугъа,
Мен кесим кесиме да
кюлеме.
Кюл болама-бола,
жарсыугъа.

Жюрегим бошайып...
Не сейирди.
Жукъ да болмай
аны тёрюнде,
Жокъ гюнях да,
умут да,
Тейри да,
Жокъ атынг да
жюрек сёзюмде.

Шо бирде
                  мен суйгенми этгенме? —
Тынгылайды жаным
                                  арсарлы.
Мен аны да билалмай
                                  кетгенме —
Ма жолум а бузлуду,
                                  къарлы.

ЭКИ ЫСПАС

О, Бийик Ийнаныу, кючюнг
Уллу жол келгени ючюн,
Ыспас санга, ыспас санга,
Сени элтген сыйлы жаннга!

Ыспас санга, Бийик Умут,
Жашау чархын буруп, буруп,
Келесе. Уллу къадарны,
Сау эте жарасын аны!

ЖАШАУГЪА ЫСПАС

Ыспас санга, ыспас санга,
Ата тургъан Жангы тангнга!
Умут келтиргенинг ючюн —
Сени бийик, сыйлы кючюнг!

БИЙИК ЫСПАС

Тиширыула! Ыспас сизге —
Аналагъа, эгечлеге,
Башсыз къалгъан келинлеге, —
Энтда умут элтгенлеге.

Ыспас сизге, суйген кызла!
Жашау кьойду жара ызла
Жырланмай къалгъан жырлагъа —
Жолгъа къарагъан кызлагъа!

ЫСПАС

Ыспас сизге, эр кишиле,
Қъайгъы, ачыуну ичинде
Бизге билек болалгъанла,
Шургулукъну хорлагъанла!

Ыспас сизде халаллыкъгъа,
Ыспас сизде адамлыкъгъа,
Ыспас сизге — къартха, жашха,
Сиз сакълагъан Ата ташха!

БАШЛАРЫ

Жетип келеди эртденлик	3
Жюрек бла эштип	4
Келликди жаз	5
Ушакъ	6
Мен кетеме	7
Уллу- саугъа	9
Элтме мени жаннетинге	11
Мудах шошлукъда	13
Алып кетгенсе	15
Чакъырама сени	16
Шошлукъ	18
Тынгысыз ауаз	19
Кечегн таулада	21
Алып кел	24
Гаурухлары кѣпдю тенгизлени	26
Мен санга тиледим	28
Мен сени кыйнадым	29
Жарсыу	31
Адамлыкъ кючю	32
Мудахлыкъ	34
Ананы алгъышы	35
Умут	39
Сени сакътай	40
Жашайды бир сезим	41
Къайын терекли талада	43
Жолум	45
Къууанч	47
Жаз келтирдинг	49
Келейим санга	51
Мени ариу чууакъ кѣзлюм	52
Сен сакъта	58
Къар	61
Бюгюн	62
Шо бирде	63

Эки ыспас	. . . . .	65
Жашаугъа ыспас	. . . . .	66
Бийик ыспас	. . . . .	67
Ыспас	. . . . .	68

Литературно-художественное издание

Сакинат Магомедовна Мусукаева

ПО УТРЕННЕЙ РОСЕ

Художник *Ж. О. Семенцова*. Художественный редактор *В. Л. Захохов*. Технический редактор *В. Т. Царикаева*. Корректор *Ф. Я. Тепеева*. ИБ № 1922. Сдано в набор 08.09.88. Подписано к печати 17.11.88. Ч00498. Формат 70×90^{1/32}. Бумага типографская № 1. Гарнитура литературная. Печать высокая. Усл. п. л. 2,63. Усл. кр.-отт. 2,74. Уч.-изд. л. 2,11. Тираж 500 экз. Заказ № 5966. Цена 20 к. Издательство «Эльбрус». Нальчик, ул. Адмирала Головки, 6. Полиграф. комбинат им. Революции 1905 года Госкомиздата КБАССР.

Нальчик, пр. Ленина, 33